

PRAWO
KONSTYTUCYJNE

Redaktor naukowy:
Stanisław Bożyk

Autorzy poszczególnych rozdziałów:

Stanisław Bożyk – I, II, III, VII, X
Andrzej Jackiewicz – VI, XVII, XVIII, XXII
Lech Jamróż – XII, XIX
Grzegorz Kryszewski – VIII, IX, XV
Jarosław Matwiejuk – V, XIII
Artur Olechno – XI, XIV
Krzysztof Prokop – IV, XVI, XX, XXI

Stanisław Bożyk (red.)
Andrzej Jackiewicz, Lech Jamróż
Grzegorz Kryszewski, Jarosław Matwiejuk
Artur Olechno, Krzysztof Prokop

PRAWO
KONSTYTUCYJNE

Wydanie trzecie uaktualnione

Temida2
Białystok 2014

© Copyright by Temida 2

Białystok 2014

Redaktor Naukowy Wydawnictwa Temida 2: Cezary Kosikowski

Rada Naukowa Wydawnictwa Temida 2:

Przewodniczący Rady Naukowej Wydawnictwa Temida 2: Emil W. Pływaczewski

Członkowie z Uniwersytetu w Białymstoku: Stanisław Bożyk, Adam Czarnota, Leonard Eteł, Ewa M. Guzik-Makaruk, Adam Jamróz, Dariusz Kijowski, Cezary Kosikowski, Cezary Kulesza, Agnieszka Malarewicz-Jakubów, Maciej Perkowski, Stanisław Prutis, Eugeniusz Ruśkowski, Walerian Sanetra, Joanna Sieńczyło-Chlabicz, Ryszard Skarzyński, Halina Świączkowska, Mieczysława Zdanowicz

Członkowie z Polski: Marian Filar (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), Edward Gniewek (Uniwersytet Wrocławski), Lech Paprzycki (Sąd Najwyższy)

Członkowie zagraniczni: Lidia Abramczyk (Państwowy Uniwersytet im. Janki Kupaly w Grodnie, Białoruś), Vladimir Babčak (Uniwersytet w Koszycach, Słowacja), Renata Almeida da Costa (Uniwersytet La Salle, Brazylia), Chris Eskridge (Uniwersytet w Nebrasce, USA), Jose Luis Iriarte Angél (Uniwersytet Navarra, Hiszpania), Marina Karasjewa (Uniwersytet w Woroneżu, Rosja), Bernhard Kitous (Uniwersytet w Rennes, Francja), Martin Krygier (Uniwersytet w Nowej Południowej Walii, Australia), Petr Mrkývka (Uniwersytet Masaryka, Czechy), Marcel Alexander Niggli (Uniwersytet we Fryburgu, Szwajcaria), Andrej A. Novikov (Państwowy Uniwersytet w Sankt Petersburgu, Rosja), Sławomir Redo (Uniwersytet Wiedeński, Austria), Bernd Schünemann (Uniwersytet w Monachium, Niemcy), Sebastiano Tafaro (Uniwersytet w Bari, Włochy), Wiktor Trinczuk (Kijowski Narodowy Handlowo-Ekonomiczny Uniwersytet, Ukraina).

Żadna część tej pracy nie może być powielana i rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie i w jakikolwiek sposób (elektroniczny, mechaniczny), włącznie z fotokopiowaniem – bez pisemnej zgody wydawcy.

ISBN 978–83–62813–57–5

Recenzent: Wojciech Sokolewicz

Opracowanie graficzne i typograficzne: Jerzy Banasiuk, Anna Tomczyk

Projekt okładki: Jerzy Banasiuk

Redakcja techniczna: Jerzy Banasiuk

Korekta: Bogumiła Mancewicz

Wydawca: Temida 2

Przy współpracy i wsparciu finansowym
Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku

Spis treści

Wprowadzenie	15
--------------------	----

Rozdział I

POJĘCIE, PRZEDMIOT I ŹRÓDŁA PRAWA KONSTYTUCYJNEGO

1. Pojęcie i przedmiot prawa konstytucyjnego	17
2. Miejsce prawa konstytucyjnego w systemie prawa	20
3. Pojęcie i rodzaje źródeł prawa konstytucyjnego	22

Rozdział II

KONSTYTUCJA JAKO PODSTAWOWE ŹRÓDŁO PRAWA KONSTYTUCYJNEGO

1. Pojęcie i istota konstytucji	27
2. Geneza konstytucji pisanej i jej ewolucja	30
3. Treść konstytucji	35
4. Sposób uchwalania i zmiany konstytucji	39
5. Nadrzędność konstytucji w systemie prawa i jej gwarancje	45

Rozdział III

ETAPY ROZWOJU WSPÓŁCZESNEGO POLSKIEGO KONSTYTUCJONALIZMU

1. Konstytucje II Rzeczypospolitej	53
2. Konstytucja PRL z 1952 roku	57
3. Zmiany konstytucyjne w latach 1989-1992. Mała konstytucja	61
4. Przygotowanie i uchwalenie Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku	65
5. Ogólna charakterystyka obowiązującej ustawy zasadniczej	68

Spis treści

Rozdział IV

PODSTAWOWE ZASADY USTROJOWE

1. Pojęcie i katalog podstawowych zasad ustrojowych	73
2. Zasada suwerenności Narodu	74
3. Zasada demokratycznego państwa prawnego	75
4. Zasada trójpodziału władz	77
5. Zasada parlamentarnego systemu rządów	79
6. Zasada społeczeństwa obywatelskiego	81
7. Zasada społecznej gospodarki rynkowej	85

Rozdział V

KONSTITUCYJNE WOLNOŚCI,
PRAWA I OBOWIĄZKI CZŁOWIEKA I OBYWATELA

1. Geneza oraz pojęcie wolności, praw i obowiązków człowieka i obywatela	89
2. Zasady przewodnie statusu jednostki w Konstytucji RP z 1997 roku	94
3. Konstytucyjna systematyka wolności i praw	99
4. Środki ochrony wolności i praw człowieka i obywatela	103
5. Podstawowe obowiązki człowieka i obywatela	109

Rozdział VI

KONSTITUCYJNY SYSTEM ŹRÓDEŁ PRAWA

1. Zakres konstytucyjnej regulacji systemu źródeł prawa	113
2. System źródeł powszechnie obowiązującego prawa	115
2.1. Cechy aktów prawa powszechnie obowiązującego	115
2.2. Ustawa	117
2.3. Umowy międzynarodowe	119

Spis treści

2.4. Rozporządzenia.....	125
2.5. Akty prawa miejscowego.....	127
2.6. Układy zbiorowe pracy	129
3. Akty prawa wewnętrznego.....	129
4. Ogłaszanie aktów normatywnych.....	132

Rozdział VII

SYSTEM ORGANÓW PAŃSTWOWYCH

1. Pojęcie organu państwowego, rodzaje organów państwowych.....	137
2. Zasady określające strukturę organów państwowych.....	140
3. Podstawowe systemy rządów	146
4. System organów państwowych w Konstytucji RP.....	154

Rozdział VIII

INSTYTUCJE DEMOKRACJI BEZPOŚREDNIEJ

1. Pojęcie demokracji bezpośredniej i jej formy	159
2. Instytucja referendum w polskim prawie konstytucyjnym	162
3. Inicjatywa ludowa.....	168

Rozdział IX

PRAWO WYBORCZE DO PARLAMENTU. STATUS PRAWNY POSŁÓW I SENATORÓW

1. Rola wyborów parlamentarnych w państwie demokratycznym.....	171
2. Pojęcie prawa wyborczego i systemu wyborczego	174
3. Zasady prawa wyborczego.....	176
4. Organizacja wyborów	184

Spis treści

---

5. Zgłaszanie list kandydatów na posłów i kandydatów na senatorów.....	188
6. Kampania wyborcza	190
7. Głosowanie i ustalanie wyników wyborów	193
8. Weryfikacja wyborów	196
9. Uzupełnianie składu Sejmu i Senatu	197
10. Status prawny posła i senatora.....	198

Rozdział X

PARLAMENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

1. Pozycja ustrojowa i struktura polskiego parlamentu	207
2. Funkcje Sejmu i Senatu	212
3. Organizacja wewnętrzna izb parlamentu	216
4. Parlamentarne formy organizowania się posłów i senatorów.....	224
5. Kadencja oraz tryb funkcjonowania Sejmu i Senatu	228
6. Procedura ustawodawcza.....	233
7. Parlamentarna kontrola działalności Rady Ministrów.....	244
8. Zgromadzenie Narodowe.....	249

Rozdział XI

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

1. Ewolucja urzędu prezydenta w Polsce.....	253
2. Pozycja ustrojowa Prezydenta RP.....	254
3. Tryb wyboru Prezydenta RP	257
4. Kompetencje Prezydenta RP.....	261
4.1. Kompetencje Prezydenta wobec władzy ustawodawczej.....	261
4.2. Kompetencje Prezydenta wobec władzy wykonawczej	264

Spis treści

4.3. Kompetencje Prezydenta wobec władzy sądowniczej.....	265
4.4. Kompetencje Prezydenta związane z reprezentowaniem państwa w stosunkach międzynarodowych	266
4.5. Kompetencje Prezydenta związane z obronnością i bezpieczeństwem państwa.....	267
4.6. Inne kompetencje	269
5. Prawne formy działania	271
6. Zasady odpowiedzialności głowy państwa	273
7. Aparat pomocniczy Prezydenta.....	275
8. Uposażenie byłego Prezydenta RP	276

Rozdział XII

RADA MINISTRÓW, PREZES RADY MINISTRÓW, ADMINISTRACJA RZĄDOWA

1. Pojęcie Rady Ministrów i rządu na gruncie Konstytucji RP z 1997 r.....	279
2. Powoływanie Rady Ministrów i zmiany w jej składzie.....	280
3. Odpowiedzialność Rady Ministrów i jej członków	284
4. Skład i struktura Rady Ministrów	289
5. Funkcje i kompetencje Rady Ministrów	293

Rozdział XIII

SAMORZĄD TERYTORIALNY

1. Konstrukcja prawna jednostek samorządu terytorialnego	301
2. Wybory samorządowe	304
3. Referendum lokalne	309
4. Charakter prawny mandatu, prawa i obowiązki radnego	313
5. Organy stanowiące i wykonawcze samorządu terytorialnego	316

---

6. Zakres kompetencji jednostek samorządu terytorialnego	319
7. Nadzór nad samorządem terytorialnym	322

Rozdział XIV

WŁADZA SĄDOWNICZA. WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI

1. Pojęcie wymiaru sprawiedliwości i władzy sądowniczej	329
2. Historia polskiego wymiaru sprawiedliwości	330
3. Konstytucyjne zasady wymiaru sprawiedliwości	332
3.1. Zasada niezawisłości sędziowskiej	332
3.1.1. Gwarancje o charakterze organizacyjnym:	332
3.1.2. Gwarancje o charakterze funkcjonalnym:	333
3.1.3. Gwarancje o charakterze procesowym:	333
3.1.4. Gwarancje dotyczące pozycji sędziego:	333
3.2. Zasada niezależności sądów	336
3.3. Zasada odrębności sądownictwa	337
3.4. Zasada wyłączności	337
3.5. Zasada jednolitości sądów	337
3.6. Zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego	337
3.7. Zasada udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości	338
3.8. Zasada kontryktoryjności	339
3.9. Zasada nadzoru judykacyjnego Sądu Najwyższego	339
3.10. Prawo do sądu i prawo do obrony	339
3.11. Zasada praworządnego procesu sądowego	340
4. Rodzaje i struktura sądów	340
4.1. Sądy powszechne	340

Spis treści

4.2. Sąd Najwyższy.....	343
4.3. Sądy administracyjne.....	344
4.4. Sądy wojskowe	345
5. Krajowa Rada Sądownictwa	346

Rozdział XV

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

1. Geneza i pozycja ustrojowa Trybunału Konstytucyjnego	351
2. Skład i organizacja wewnętrzna Trybunału Konstytucyjnego	353
3. Funkcje Trybunału Konstytucyjnego	356

Rozdział XVI

TRYBUNAŁ STANU

1. Istota odpowiedzialności konstytucyjnej	367
2. Historia Trybunału Stanu w Polsce	368
3. Pozycja ustrojowa i organizacja Trybunału Stanu	370
4. Podmiotowy i przedmiotowy zakres odpowiedzialności konstytucyjnej w Polsce	371
5. Postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności konstytucyjnej	374
5.1. Postępowanie wstępne	374
5.2. Postępowanie w Komisji Odpowiedzialności Konstytucyjnej	375
5.3. Postawienie w stan oskarżenia	376
5.4. Postępowanie przed Trybunałem Stanu	377
6. Praktyka orzecznicza Trybunału Stanu	378

Spis treści

Rozdział XVII

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

1. Geneza i ewolucja najwyższego organu kontroli w Polsce	381
2. Pozycja ustrojowa i organizacja NIK.....	383
3. Podmiotowy i przedmiotowy zakres kontroli	385
4. Postępowanie kontrolne.....	387

Rozdział XVIII

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH. RZECZNIK PRAW DZIECKA

1. Geneza i ewolucja instytucji ombudsmana.....	391
2. Powoływanie i pozycja ustrojowa Rzecznika Praw Obywatelskich.....	392
3. Zakres zadań i formy działania Rzecznika Praw Obywatelskich	394
4 Rzecznik Praw Dziecka	399

Rozdział XIX

KRAJOWA RADA RADIOFONII I TELEWIZJI

1. Status organu.....	403
2. Funkcje i zadania KRRiT	404
3. Skład i status członków KRRiT	405
4. Akty prawne KRRiT oraz jej Przewodniczącego	407
5. Skargi i wnioski dotyczące działalności nadawców radiowych i telewizyjnych	408
6. Uwagi końcowe	409

Spis treści

Rozdział XX

FINANSE PUBLICZNE

1. Zakres regulacji problematyki finansów publicznych	413
2. Zasada wyłączności ustawy w zakresie finansów publicznych	414
3. Regulacje merytoryczne.....	415
4. Tryb uchwalenia ustawy budżetowej	416
5. Kontrola wykonania ustawy budżetowej	418
6. Pozycja i organizacja Narodowego Banku Polskiego	419
6.1. Zasada niezależności	419
6.2. Zadania NBP	420
6.3. Organizacja NBP.....	420
6.4. Współdziałanie NBP z organami władzy państwowej.....	422

Rozdział XXI

STANY NADZWYCZAJNE

1. Pojęcie, istota i zakres regulacji stanów nadzwyczajnych.....	425
2. Stan wojenny.....	429
2.1. Przesłanki wprowadzenia stanu wojennego	429
2.2. Tryb wprowadzenia stanu wojennego.....	430
2.3. Ograniczenie wolności i praw człowieka i obywatela w czasie stanu wojennego	431
2.4. Zasady działania organów władzy publicznej w czasie stanu wojennego..	432
2.5. Rozporządzenia z mocą ustawy w czasie stanu wojennego	433
3. Stan wyjątkowy	434
3.1. Przesłanki wprowadzenia stanu wyjątkowego	434
3.2. Tryb wprowadzenia stanu wyjątkowego	435

Spis treści

3.3. Ograniczenie wolności i praw człowieka i obywatela w czasie stanu wyjątkowego	436
3.4. Zasady działania organów władzy publicznej w czasie stanu wyjątkowego	436
4. Stan klęski żywiołowej	437
4.1. Przesłanki wprowadzenia stanu klęski żywiołowej	437
4.2. Tryb wprowadzenia stanu klęski żywiołowej	438
4.3. Ograniczenie wolności i praw człowieka i obywatela w czasie stanu klęski żywiołowej	438
4.4. Zasady działania organów władzy publicznej w czasie stanu klęski żywiołowej	439
5. Zarządzanie kryzysowe	441

Rozdział XXII

RZECZPOSPOLITA POLSKA W UNII EUROPEJSKIEJ

1. Polska droga do Unii Europejskiej	445
2. Konstytucyjne aspekty procesu akcesyjnego	447
3. Instytucje Unii Europejskiej	451
4. Wybory do Parlamentu Europejskiego	456
5. Współpraca międzyinstytucjonalna w zakresie problematyki europejskiej	461